

Працюємо з джерелами. Правове становище різних верств суспільства за «Руською правдою».

Практичне заняття

■ Прочитайте характеристику джерела, дайте відповіді на запитання

Розвиток руського суспільства потребував узаконення змін, що відбувались у відносинах між окремими групами і станами населення. Спробу об'єднати існуючі правові норми було здійснено за Ярослава Мудрого близько 1016 р. Дослідники називають цей збірник «Правдою Ярослава», або «Найдавнішою правдою». Він складався з 18 статей, які започаткували славнозвісний звід законів – «Руську правду». Документ дописували упродовж кількох століть за синів («Правда Ярославичів») та онуків («Статут Володимира Мономаха») Ярослава. Як і решта середньовічних європейських «Правд», це був насамперед збірник законів **звичаєвого права**.

Загалом «Руська правда» регулювала суспільні відносини в Київській державі. У її статтях ішлося про покарання за вбивство, побиття до синців чи крові, завдане каліцтво, виривання бороди й вусів, їзду на чужому коні, псування майна, переховування чужого холопа тощо. Характерно, що кровна помста, довкола якої за середньовіччя вибудовувалося звичаєве право багатьох народів, у збірнику зрештою була скасована. Ярослав Мудрий поставив кровну помсту під контроль держави, обмеживши її застосування. Його сини – Ізяслав, Святослав та Всеволод – назажди її скасували, запровадивши державні правила для судочинства.

↑ Ярослав Мудрий. Пам'ятник біля Золотих воріт у Києві. Автор проєкту І. Кавалерідзе, скульптори М. Білик, О. Редько, В. Сівко. Сучасне фото

СЛОВНИЧОК

Звичаєве право – система санкціонованих державою правових звичаїв, за якою здійснюється правосуддя у певній державі, місцевості або для певної етнічної чи соціальної групи.

1. Чому перші писані закони Русі виникли у часи Ярослава Мудрого? За якими правилами жили слов'яни до появи «Руської правди»? 2. Пригадайте, якими законами користувалися країни середньовічної Європи? 3. Поміркуйте, чому нащадки Ярослава Мудрого доповнювали його працю.

■ Прочитайте уривки з «Руської правди» і дайте відповіді на запитання

1. Чи однаково карала «Руська правда» за вбивство представників різних верств руського суспільства? Як ви гадаєте, чому? Чи захищав закон залежні верстви (холопів, челядь)? 2. Які зі статей документа підтверджують існування залишків язичництва у давньоруському суспільстві і суперечать християнській моралі? 3. Як «Руська правда» відображала суспільне становище жінок? 4. Порівняйте покарання за вбивство і за крадіжку майна.

Про вбивство

«– Коли вб'є чоловік чоловіка, то мститися брат за брата, якщо сини одного батька, чи батька син, якщо племінник чи сестри син; а якщо не буде мститися – то 80 гривень за голову, коли вбитим буде боярин чи княжий тун.

– Якщо вбитим буде міщанин, чи купець, чи боярський тун, або мечник, або ізгой, – то 40 гривень сплатити за нього, за вбивство вільної жінки – 20 гривень.

– За сільського старосту чи княжого хлібороба – 12 гривень, а за смерда (вільний селянин) і холопа (раб) – 5 гривень, за рабину – 6.

– За ремісника чи ремісницю – 12 гривень.

– За жінку-годувальницю – 12 гривень, навіть якщо вона раба».

Про свідків

«– Якщо буде кров чи синці ураженого, то не потрібен і свідок людині тій; якщо не буде знаку якогось – потрібен свідок, не буде знаків – і справі кінець; якщо не може мститися, то взяти за образу 3 гривні, а лікарю нагорода».

Про випробування

«– Коли, шукаючи свідка, не знайдуть, а позивач далі буде чоловіка звинувачувати у вбивстві, тоді правду встановлює розжарене залізо. Так само і в інших судових справах: і в злодійстві, і в наклепі. Коли позивач не з'явиться в суд, а має сплатити скривдженому 3 гривні золотом, тоді насильно випробувати його залізом, якщо на руці залишиться опік, тоді чоловік винен. Коли має сплатити до двох гривень сріблом, то піддати тортурам водою. Якщо зв'язаний чоловік випливе з води, значить винен».

Про побиття

«– Якщо хтось когось ударить батоном, чи жердиною, чи рукою, чи чашею, чи рогом, то 12 гривень; якщо його не спіймали, то... на тому й кінець.

– Якщо чоловік відсіче руку і відпаде рука або усохне, або ногу, або виб'є око або відріже носа, то за каліцтво чоловік сплатить 10 гривень.

– Якщо відсіче мечем палець, то потерпілому 1 гривню.

– Якщо холоп (раб) ударив вільного чоловіка і біжить до хоромів, а пан почне ховати його, то холопа спіймати, а пан мусить сплатити за нього 12 гривень, а коли зустрінє той муж холопа – може вбити його».

Про втечу челяді

«– Якщо челядин сховається у варяга і його упродовж трьох днів не знайдуть, і на третій день не зізнається, – то хай заплатить 3 гривні за образу».

Про крадіжку

«– Якщо хто поїде на чужому коні, не позичивши його, – викладе 3 гривні.

– Коли буде конокрад, то віддати його князеві на суд; якщо ж виявиться наклеп, то наклепник має сплатити потерпілому 3 гривні (доказ невинуватості).

– Коли крадуть худобу на полі, чи вівці, чи кози, чи свині (і будуть зловлені), то сплачують по 60 **кун**; якщо злодіїв буде багато, то кожен сплачує по 60 кун.

– Коли обкрадає тік чи збіжжя в ямі, то скільки б не було злодіїв, усім платити по 3 гривні і по 30 кун; коли крадене пропало, то власник може взяти наявне, коли воно (у злодія) буде, а впродовж літа має взяти із злодія по півгривні.

– Якщо злодіями будуть холопи, чи боярські, чи церковні, то князь не карає їх продажем, оскільки вони невільні; але заплатити позивачу подвійну суму за кривду».

СЛОВНИЧОК

Куна – грошова одиниця Русі-України. Назва, можливо, походить від назви замітника грошей – шкурки куниці.

ПЕРЕВІРТЕ СЕБЕ

Пригадайте текст «Салічної правди», яку ви вивчали на уроках всесвітньої історії. Порівняйте правове становище різних суспільних верств у Русі-Україні і в Європі. Складіть порівняльну таблицю «Руської правди» і «Салічної правди» у зошиті за такою схемою:

	«Руська правда»	«Салічна правда»
1. Коли і ким створене джерело?		
2. Чи передбачав документ смертну кару?		
3. Покарання за вбивство		
4. Покарання за крадіжку		
5. Випробування для доведення невинуватості		
6. Становище жінки		
7. Становище залежних верств суспільства		